

la Mole behoorde tot dit leven. Zij was hevig, maar woedde aan de oppervlakte. Zij verzinkt spoorloos. Maar onweerhoudbaar stijgt in hem op de eerste en eenige liefde die in zijn leven geweest is, de liefde van en voor de vrouw die hij heeft willen dooden en die hij slechts licht gewond heeft. Zij was diep, eenvoudig, grenzeloos en helder als de zee, een liefde voor dood en leven. Daar, in den stilte en in de waarheid, in de waarachtigheid, was het geluk dat hij zoo koortsig in den strijd en het groote leven zocht. In zijn kerker komt Mevrouw de Rénal hem opzoeken. En welk een wonder: de zoetste dagen van hun liefde leven zij in het aangezicht van den dood, de dood die de schoone kroon op hun arme, aardsche liefde wordt. Door een uitdagende rede brengt Julien het doodvonnis over zich. Drie dagen na zijn terechtstelling sterft Mevrouw de Rénal hem na. Doch Mathilde de la Mole laat de grot in de bergen, waar het lichaam van den afgetobden strijder rust, met prachtige marmeerwerken versieren. Met dezen snijdenden trek karakteriseert Stendhal het verschil tusschen twee vrouwen en twee liefden.

De roem en het begrip van Stendhals werken zijn bijna een halve eeuw lang gestuit op twee vooroordeelen: op de immoraliteit van Stendhal en op de, zoogenaamde, koude objectiviteit, waarmede hij zijn groote werken heet geschreven te hebben. Eerst thans heeft zich zijne waarachtige grootheid onthuld, gelijk ook de grootheid van den anderen 19de eeuw, Gustave Flaubert, eerst in onze dagen begint te worden begrepen. Deze immoraliteit van Stendhal is een optisch bedrog, dat weliswaar door het karakter van zijn genie zelve begunstigd werd. De eenige verklaring ervan is: hij ging verder dan iemand anders in de duistere gebieden der ziel. Hij en zijn hoofdfiguren, zij zijn niet boozet, zij zijn eerlijker met zichzelf en met de wereld. De ontoereikendheid der ziel, die vóór hem de moralisten, als Pascal en La Rochefoucault, reeds hadden begrepen en

aangewezen, toont zich eerst bij hem in het levende Fransche kunstwerk. Al wat deze groote kenners der ziel in hun onsterfelijke maximen hebben onthuld en vastgesteld, is bij Stendhal eerst als 't ware levend opgestaan, het wordt door levende menschen gedragen; het zijn de motieven van hun daden en de geheime kwalen hunner ziel.

Doch geen kwalen van uitzonderlijke boosaardigheid. Ieder mensch heeft slechts diep in zich zelven neder te stijgen, om ze in zich zelf te vinden, sluimerend of wakend, maar altijd aanwezig. De mensch kan aan zich zelf niet wennen, en bedriegt zich omtrent zichzelf met verzachtende leugens. Maar juist dit zelfbedrog, dit gemis aan bewustzijn van de zwakheid der algemeen-menschelijke natuur, is de eigenlijke grond tot deze beschuldiging van immoraliteit. Wie Stendhal niet eerlijk vindt, is niet eerlijk met zich zelven.

„Voir clair dans ce qui est”, was de eenige aesthetiek en het eenig beginsel van dezen schrijver. En deze klare blik „in wat is”, wat is in een mensch, blijft immer nog een bange verrassing. Het gaat er slechts om deze eerste verrassing te overwinnen. „Er is geen motief in den mensch”, schreven wij elders, „dat het klaarste daglicht onverlet verdragen kan”. Stendhal schroomt dit daglicht niet, en hij treedt de schimmen van het kwaad in zichzelf, dat aller kwaad is, koelbloedig onder de oogen. De tegenstelling tusschen Julien Sorel, die in het priël in den avond, de hand van Mme de Rénal gegrepen heeft, en dit doet bij wijze van onaangename en koudvervulde plicht, en de arme en naïeve vrouw zelve, die verscheurd wordt door liefde en ontzetting en berouw, is voorzeker schriklijk, maar zij is zoo. Er is meer van het leven in, dan in duizend verzachte, van hun lagere diepten onbewust gebleven liefdesgeschiedenissen. Wanneer Mathilde de la Mole het hoofd van haar minnaar opneemt, het voor zich op tafel zet en het kust, zoo schijnt dit de geweldige uiting van de meest verheven en onvermengd tragische